

Mar

Margaretha Fahlström Westin är en av de få
mobbad som fått upprättelse i domstol.

Margaretha fick rätt

MOBBNING Det nya jobbet vid polismyndigheten verkade så perfekt men blev en mardröm. Efter flera års kamp fick Margaretha Fahlström Westin mobbningen godkänd som arbetsskada. – Det här är ett mycket typiskt fall, menar mobbningsforskaren Ståle Einarsen.

Det har gått några år, och Margaretha Fahlström Westin har fått lite perspektiv på vad som hände i polishuset i Kungälv.

Vi träffas en kulen eftermiddag i hennes villa. Det sprakar en trivsamt brasa i öppna spisen och Margaretha bjuder på kaffe och kakor. Hon ger ett lugnt, vänligt och samlat intryck när hon berättar den långa och smärtsamma historien om det som verkade vara det perfekta jobbet, men som slutade med depression, domstolsförhandling – och till sist en upprättelse.

DET VAR I APRIL 1992 som den efterlängtningsannonsen dök upp. Polisen i Kungälv sökte en assistent med kvalifikationer som god maskinskrivning och datorvana för tillsvidareanställning.

– Jag tyckte direkt att det här var jobbet för mig, säger hon nu. Jag hade precis haft ett längre vikariat på ett dataföretag, och förstod att det var just det jag hade sysslat med som efterfrågades hos polisen.

Chefen Lennart Rydén förklarade redan vid anställningsintervjun för henne att man

TEXT BIRGITTA LÄNDIN
birgitta.landin@duochjobbet.com

FOTO LARS LANHED

värdesatte hennes datorvana och förmågan till nytänkande. Det var på tiden att få in en kontorsassistent med den kompetensen, det var nästan pinsamt hur mossigt allt fungerade på polisstationen; ett av få fästen i 90-tals-Sverige där man ännu skrev på skrivmaskin med karbonpapper. Några datorer fanns, men de gamla rutinerna var fortfarande de som dominerade, särskilt bland kontorsassistenterna.

ANSTÄLLNINGSINTERVJUN gick bra. Margaretha och Lennart kom bra överens. Det fanns något avaktande över facketts representant Carin Wetterström, och Margaretha visste att hon hade förordat en annan sökande.

Vems förslag det var att tjänsten skulle ändras till en provanställning ”för det är

SID 30 ►

SID 29 ju bäst för alla parter, men mest att se som en formsak" är inte helt glasklart så här år i efterhand, men klart är att facket stödde idén. Som Margaretha minns det låg facket i själva verket bakom idén, tillsammans med polisintendenten, men så minns inte Carin Wetterström det.

BARA ETT PAR DAGAR efter att Margaretha börjat sin tjänst hörde Lennart Rydén en syrlig kommentar om "hon som fått en högre lön".

Samtidigt märkte Margaretha själv hur en grupp kvinnor, just de som hon skulle arbeta tillsammans med, närmast demonstrativt sökte visa att hon inte var välkommen. Lennart Rydén såg vad som hände, han var bekymrad men han och Margaretha hoppades att det skulle lägga sig när alla fick vänja sig. De hade flera samtal om saken.

Margaretha förlitade sig till en början själv på "sitt glada humör, sin positiva grundsyn och sin kompetens", som hon har beskrivit det i en av de många inlagor om den här tiden som hon under de kommande åren skulle komma att författa.

Men det blev svårt att göra jobbet som det var tänkt. När Margaretha skrev på dator och kopierade originalet blev hon utskäld av en av kollegorna för att hon inte knattrat på maskin och använt karbon. En del uppgifter som det var meningen att hon skulle utföra hamnade hela tiden hos de andra. Hon tyckte hon fick för lite jobb, och det gjorde henne olycklig.

Lennart Rydén drabbades av en familjetragedi och försvann från arbetsplatsen, Margaretha förlorade den trygghet han hade gett henne.

Svårigheterna förvärrades nu snabbt, och det blev inte bättre av att den nye polisintendenten var en svag chef.

I Margarethas vardag förekom sådant som att kollegor reste sig och gick när hon satte sig vid fikabordet.

– Det var mycket sårande, säger hon i dag, men ändå något synligt och konkret – jag kunde ju välja andra fikakompisar. Värre var det med de subtila osynliga kränkningar som var svåra att ta på – ögonkast, blickar, kroppsspråk, inget svar vid frågor, tissel, tassel – men som likväl var en del av verkligheten.

DET FANNS MÅNGA andra arbetskamrater som var hur sympatiska som helst mot henne, men den här gruppen ville henne inte väl, det kändes så tydligt och hon vet inte i dag riktigt hur hon ska förklara att det inte gick att nonchalera. Det var en återkommande kränkning.

"Värre var det med de subtila osynliga kränkningar som var svåra att ta på – ögonkast, blickar, kroppsspråk, inget svar vid frågor, tissel, tassel ..." **MARGARETHA FAHLSTRÖM WESTIN**

Allt eftersom tiden gick förstod Margaretha själv mer och mer av allvaret i det som hände. Det var inte lätt att rå på med glatt humör, positiv livssyn eller kompetens.

DET FINNS TVÅ skolor i mobbningsforskningen. Den ena förordar att precis vem som helst kan bli mobbad, i en situation som i övrigt rymmer "rätt" beståndsdelar. Den andra skolan anser att något också ligger hos offret.

Jag frågar Margaretha vilket hon tror på.

– Båda har nog rätt. Jag tror att vem som helst kan bli utsatt för mobbning, om miljön så tillåter. Många kanske väljer att lämna arbetsplatsen och andra kanske finner sig i situationen, men då får det hälsokonsekvenser på sikt, det är jag övertygad om.

Att hon är en människa som alltid har varit, och av omgivningen blivit betraktad som, medkännande och lyssnande tror hon är en anledning till att mobbningen slog rot i henne. Hon är helt enkelt känslig för sin omgivning, på gott och ont.

– Men jag är övertygad om att även en person med låg känslighet mår dåligt på sikt. Att arbeta tillsammans med människor som på olika sätt, varje dag, visar ovilja till samarbete och som jag dessutom är beroende av för att över huvud taget bli insatt i mina arbetsuppgifter, det är en situation som är både frustrerande och överklig.

I de handlingar som hon i efterhand har lämnat in i den process som slutade med att hon fick mobbningen godkänd som arbets-skada finns också en rad omdömen från andra arbetskamrater, de som inte själva var inblandade i mobbningen. De är alla mycket positiva till Margaretha och hennes insatser på arbetsplatsen.

Kunde inte det kompensera den lilla gruppen som mobbade?

– Javisst kompenserade mina arbetskamrater kränkningarna från den här gruppen, men kränkningarna blev samtidigt värre. Min arbetssituation förbättrades ju inte.

MOBBNINGEN accentuerade.

Tydligt var att den nya chefen inte tänkte stötta Margaretha mot mobbargruppen. Det som hände beskriver senare en av de till Margaretha vänligt sinnade kollegorna såhär: "Vad gäller polisintendenten så var han starkt påverkad av damerna och vågade inte ha en egen uppfattning."

Polisintendenten "hörde sig för" och kom fram till att Margaretha inte borde få fast jobb. Hon hade samarbetssvårigheter och var nyfiken och frågvis, ville komma där och ändra på allt. Hon var dessutom "glad på ett onaturligt sätt".

De här formuleringarna fick Margaretha upplästa för sig en dag då hennes provan-

ställning närmade sig sitt slut, det var själve polismästaren som kommit in på hennes rum för att förklara varför hon inte skulle bli kvar.

Han läste också en beskrivning av en händelse som hon uppfattade som förvrängd till ren lögn, och Margaretha krävde att omedelbart få en kopia på handlingen han läste ur, men nekades. En kopia skulle polisintendenten själv ge henne, senare. Det gjorde han aldrig, hon fick i stället ett sammanfattande papper där formuleringar som polismästaren läst upp saknades.

MARGARETHA SLUTADE SIN provanställning, och den tilltänkta internsökanden tillträdde.

Hon blev sjukskriven. I början var hon mycket deprimerad, tänkte självmordstankar.

– Det låg nog nära till hands att jag skulle bli "ett offer". Men efter djup vända och moget övervägande så valde jag livet och då fanns det liksom ingen återvändo till offerrollen, säger hon. Det enda jag ville var att kämpa för upprättelsen.

Samtidigt insåg Margaretha att hon måste söka sig nya vägar ut i arbetslivet, hon vågade sig inte ut på den vanliga arbetsmarknaden efter mobbningserfarenheten. 1993 träffade hon psykologen *Lena Kristina Tuulse*, som driver Wäxthuset kursgård och behandlingshem, där hon fick ett arbete i ett ALU-projekt. Det var en miljö som passade Margaretha, Lena Kristina Tuulses bok *Livslust* beskriver hon dessutom som en vändpunkt för sin personliga utveckling.

Senare kom Margaretha att driva två egna projekt för arbetslösa kvinnor i samarbete med bland andra länsstyrelsen.

I DECEMBER 1998 FICK hon efter flera års kamp till sist sin upprättelse, då mobbningen godkändes som arbetsskada. (Om rättsturena – se på nätet, www.duochjobbet.com)

Det var viktigt, och hon upplevde stor glädje och lättnad som en omedelbar reaktion på beslutet.

Men någonting annat hände också.

– Det var som om ett tungt betongblock öppnades inom mig, och oväntade känslor av både vrede och sorg invaderade mig. Och jag blev sjukskriven för depression.

I dag ingår hon i ett nätverk som planerar att söka EU-pengar till ett internationellt projekt, en "akademi för holistisk hälsa på nätet". Inom ramen för den ser hon som en tänkbar möjlighet att själv fungera som rådgivare för andra som utsatts för kränkande särbehandling. *

3 RÖSTER OM FALLET

"VI VILLE HA NÅGON MED NYA KVALIFIKATIONER"

Lennart Rydén anställde Margaretha Fahlström Westin för att modernisera avdelningen.

Men – såg han inte risken, redan vid anställningen? Tänkte han tanken att den högre lönen skulle sticka i ögonen på de som jobbat där länge?

– Det var ju klart uttalat att vi ville ha någon med för oss nya kvalifikationer, någon som skulle kunna komma in och lära ut lite nytt. Det var ju det vi var villiga att betala extra för. Och – nej, jag trodde inte att det skulle bli några stora bekymmer. En och annan kommentar hade jag väl väntat – men inte något sånt här, säger han i dag.

"... MARGARETHA VILLE ÄNDRA PÅ ALLTING, HON VISSTE LIKSOM BÄST"

Fackordföranden *Carin Wetterström* satt på en annan avdelning och hon minns inte att någon var avundsjuk på Margarethas lön. Självt var hon det absolut inte, säger hon. För henne är allt en obegriplighet, även att Margaretha alls kände sig mobbad.

– Vi var många kvinnor som hade arbetat länge på polismyndigheten, det var inget ställe där folk slutade titt som tätt. De som jobbade närmast Margaretha hade dittills kommit så bra överens, men det måste väl ha varit något med kemin som inte stämde, mellan Margaretha och de andra. Men mobbning – det är en konstig formulering för en kemi som inte stämmer mellan människor.

Carin Wetterström minns inte att någon var missnöjd med arbetsledning. Och inte var det så att någon skulle ha hindrat Margaretha från att utföra arbetsuppgifter.

– Det var en av tjejerna där som tyckte tvärtom, minns jag, att Margaretha tog uppgifter från henne. Och så var det ju så att Margaretha ville ändra på allting, hon visste liksom bäst. Det är ju lite konstigt att komma in så där som ny, när man bara är provanställd dessutom, och vilja ändra på allt. Jag tycker ju att man borde ligga lite lågt då.

"... DÅ HAR MAN SKAPAT FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT DET SKA GÅ ILLA"

Barbro Westermark heter personalchefen för polismyndigheten i Halland. Hon kom dit 1997, flera år efter att Margaretha Fahlström Westin hade slutat.

– När jag i efterhand har talat med den personal som var inblandad har de varit helt oförstående till att det skulle ha förekommit någon mobbning. Men när jag själv har tittat på vad som hände har jag sett en rad saker som bäddade för att det gick så här illa.

1992, då mobbningen av Margaretha Fahlström Westin utspelade sig, var en omorganisation av polismyndigheten – och annan statlig verksamhet – i sin linda. De gamla fasta lönetarifferna, som reglerade lönen helt efter anställningsår hade just avskaffats, och det hade därmed blivit möjligt att ge en mer individuell lön.

– Det krävs inte så mycket fantasi för att förstå att den här förändringen kunde sticka i ögonen på den som arbetat i många år och var på väg att åka upp ett trappsteg, som plötsligt inte längre var självklart. Och när därtill en provanställd kvinna kommer in med en högre lön OCH nya idéer om hur arbetet på avdelningen ska skötas – då har man skapat förutsättningar för att det ska gå illa.

Polismyndigheten var vid den här tiden en mycket konservativ arbetsplats, fortsätter Barbro Westermark. Det kan låta märkligt för en utomstående att användning av dator och kopiator i stället för skrivmaskin och karbonpapper inte skulle välkomnas 1992, men sådan var stämningen bland kvinnorna som arbetat länge på kontoret. Någon bra personalpolitik fanns heller inte, personalansvarig var en polisintendent, helt utan utbildning för personalfrågor.

– Det har hänt mycket inom polisen på de åtta år som har gått sedan den här händelsen, säger Barbro Westermark. Och vi har fått en medveten personalpolitik. Allt detta gör att jag är övertygad om att det som hände då inte kan hända igen.

MOBBNING ÄR VANLIGARE BLAND LÄRARE

Ungefär var elfte svensk känner sig mobbad på sin arbetsplats, visar Arbetsmiljöverkets och SCB:s arbetsmiljöenkät från 1999. Drygt 14 000 personer tillfrågades och 8,7 procent svarade att de under det senaste året känt sig mobbade.

Av statistiken framgår tydligt att mobbning är vanligare i vissa branscher. Lärare tillhör de grupper som har en hög andel mobbade, runt 12,5 procent, medan exempelvis de som arbetar inom jordbruk- eller trädgårdsnäring hade en låg andel, strax över 4 procent.